

The purpose of the article is analysis of the current legislation and research of various scientific approaches to the essence of corporate rights, scientific substantiation of my own position about investigated issues. Based on the analysis the article indicates the complicated nature of complex corporate rights and their indivisibility. There is a conclusion regarding the possibility of including corporate rights into property rights, which may be the subject of inheritance.

В статтє аналізується действующее законодавельство и исследуются различные научные подходы относительно сущности корпоративных прав, обосновывается собственная научная позиция. Указывается на сложный комплексный характер корпоративных прав и их неделимость. Делается вывод о том, что корпоративные права относятся к имущественным правам, которые могут выступать объектом наследования.

ПРАВО СПОЖИВАЧА СТРАХОВИХ ПОСЛУГ НА ОТРИМАННЯ СТРАХОВОЇ ВИПЛАТИ

Ільченко Г. О.,

старший викладач кафедри цивільного права та процесу УДУФМТ, м. Київ;

здобувач НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Статтю присвячено з'ясуванню змісту права споживача страхових послуг на отримання страхової виплати, виокремлення й розмежування понять страхової виплати та страхового відшкодування, а також визначення особливостей здійснення страхової виплати. Акцентується увага на тісному взаємозв'язку права споживача страхової послуги на страхову виплату та права страховика на відмову у здійсненні страхової виплати.

Ключові слова: страхова виплата, страхове відшкодування, споживач страхової послуги, здійснення страхової виплати, підстави для відмови.

Зміст та порядок здійснення права споживачів страхових послуг на отримання страхової виплати було й залишається об'єктом суперечок між страховиками та страхувальниками, що свідчить про актуальність дослідження даного питання, яке на сьогодні є недостатньо вивченим у цивілістичній доктрині.

Дослідження права споживачів страхових послуг на отримання страхової виплати має ґрунтуватися на наукових працях, присвячених вивченню різних аспектів цивільних прав та у сфері страхування зокрема. Серед них слід виділити праці Т. В. Боднар, В. О. Гринюк, В. В. Ельбрехт, Н. В. Міловської, В. М. Никифорова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Я. М. Романюка. Проте зміст та порядок здійснення права страхувальників (споживачів страхових послуг) на страхову виплату (страхове відшкодування) потребує окремого самостійного дослідження.

На нашу думку, першочергово слід розглянути зміст поняття «право на страхову виплату». При з'ясуванні змісту та сутності цього поняття доцільно звернутися до нормативно-правових джерел.

Так, у ст. 2 Закону України «Про страхування» [1] *страхова виплата* визначається як грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку. Страхові виплати за договором страхування життя здійснюються в розмірі страхової суми (її частини) та (або) у вигляді регулярних, послідовних виплат обумовлених у договорі страхування сум (ануїтету). Розмір страхової суми та (або) розміри страхових виплат визначаються за домовленістю між страховиком та страхувальником під час укладання договору страхування або внесення змін до договору страхування, або у випадках, передбачених чинним законодавством.

У свою чергу, *страхове відшкодування* – це страхова виплата, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами майнового страхування і страхування відповідальності при настанні страхового випадку. Страхове відшкодування не може перевищувати розміру прямого збитку, якого зазнав страхувальник. Непрямі збитки вважаються застрахованими, якщо це прямо передбачено договором страхування. У разі коли страхова сума становить певну частку вартості застрахованого предмета договору страхування, страхове відшкодування виплачується у такій же частці від визначених по страховій події збитків, якщо інше не передбачено умовами страхування.

Таким чином, страхова виплата – це грошова сума, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування *життя*, а страхове відшкодування – це страхова виплата, яка здійснюється страховиком у межах страхової суми за договорами *майнового страхування* і *страхування відповідальності*. Тобто й страхова виплата, й страхове відшкодування – це грошова сума, яка виплачується страховиком за договором страхування при настанні страхового випадку. Підтримуємо позицію Л. О. Майстренко та Я. М. Романюка, які вважають поняття «страхове

відшкодування» видовим стосовно родового поняття «страхова виплата» [2, с. 42]. Вони доводять, що підстави для відмови у страхових виплатах за ст. 991 ЦК України [3] та для відмови у страхових виплатах або страховому відшкодуванні за ст. 26 Закону України «Про страхування» – ідентичні за змістом, тому далі за текстом вживатиметься родове поняття «страхова виплата», що означатиме також і страхове відшкодування у правовідносинах майнового страхування й страхування відповідальності. Саме стосовно виплати цієї грошової суми та її розміру виникає найбільше спорів між споживачами страхових послуг та страховиками.

Відповідно до ч. 4 ст. 16 Закону України «Про страхування» договір страхування серед іншого має містити умови здійснення страхової виплати та причини відмови у страховій виплаті.

Поряд із цим відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону України «Про страхування» Правила страхування поряд з іншим повинні містити порядок і умови здійснення страхових виплат; строк прийняття рішення про здійснення або відмову в здійсненні страхових виплат; причини відмови у страховій виплаті або виплаті страхового відшкодування.

У більшості випадків договори страхування містять відсылні норми, згідно з якими ті чи інші питання регулюються Правилами страхування, що є невід'ємною частиною договору. З урахуванням цього споживачі страхових послуг мають не тільки де-юре ознайомлюватися з цими Правилами (шляхом підписання договору страхування), а й де-факто (шляхом безпосереднього ознайомлення з текстом цих Правил). Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що в Правилах страхування можуть бути деталізовані норми щодо порядку та умов здійснення страхової виплати або містяться певні винятки тощо. Це є важливим з огляду на те, що судова практика демонструє формальний підхід до оцінки обставин ознайомлення страхувальника з Правилами страхування.

Так, ухвалою колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 лютого 2014 року було встановлено, що згідно з п. 3.5, Страхового акта від 18 березня 2009 р. № К-414 ОСОБІ_7 відмовлено у виплаті страхового відшкодування на підставі п. 16.3 Умов страхування, згідно з якими не визнається страховим випадком знищення або пошкодження транспортного засобу, його частин деталей, приладів, обладнання, що виникло в результаті пожежі внаслідок короткого замикання в системі електроживлення.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 988 ЦК України страховик зобов'язаний ознайомити страхувальника з умовами та правилами страхування. Відповідно до п. 12 договору страхування страхувальник з «Правилами добровільного страхування наземного транспорту» та Умовами страхування є ознайомленим. Умови страхування є невід'ємною частиною цього договору.

Отже, ОСОБА_6, підписуючи договір страхування, підтвердила свою згоду на те, що вона ознайомлена з Умовами страхування.

Пунктом 16.3 Умов страхування передбачено, що не визнаються страховим випадком втрата, знищення або пошкодження ТЗ, його частин, деталей, приладів, обладнання, які сталися внаслідок: пожежі з причини порушення правил техніки безпеки під час користування легкозаймистими рідинами, або пошкодження вогнем, що виник всередині ТЗ внаслідок дії системи електрозапалювання двигуна внутрішнього згоряння, короткого замикання в системі електроживлення, куріння та інше.

За таких обставин суди попередніх інстанцій, стягуючи страхове відшкодування, дійшли помилкового висновку про те, що ОСОБА_6 не була ознайомлена з Умовами страхування, а тому пожежа автомобіля внаслідок короткого замикання в електромережі або потрапляння бензину на розігріті деталі двигуна автомобіля є страховим випадком відповідно до п. 7 договору страхування [4]. В результаті розгляду справи рішенням суду першої інстанції та апеляційного суду було скасовано, а справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Згідно зі ст. 25 Закону України «Про страхування» та ст. 990 ЦК України, що визначають порядок і умови здійснення страхових виплат та страхового відшкодування, здійснення страхових виплат і виплата страхового відшкодування проводиться страховиком згідно з договором страхування на підставі заяви страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) і страхового акта (аварійного сертифіката), який складається страховиком або уповноваженою ним особою (аварійним комісаром) у формі, що визначається страховиком.

Підставою для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування згідно зі ст. 991 ЦК України та ст. 26 Закону України «Про страхування» є:

1) навмисні дії страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, спрямовані на настання страхового випадку. Зазначена норма не поширюється на дії, пов'язані з виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, в стані необхідної оборони (без перевищення її меж) або захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації. Кваліфікація дій страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, встановлюється відповідно до чинного законодавства України;

2) вчинення страхувальником – фізичною особою або іншою особою, на користь якої укладено договір страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;

- 3) подання страхувальником свідомо неправдивих відомостей про предмет договору страхування або про факт настання страхового випадку;
- 4) отримання страхувальником повного відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної у їх заподіянні;
- 5) несвоєчасне повідомлення страхувальником про настання страхового випадку без поважних на це причин або створення страховикомі перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків;
- 6) інші випадки, передбачені законом.

Умовами договору страхування можуть бути передбачені також інші підстави для відмови у здійсненні страхових виплат, якщо це не суперечить закону.

Таким чином, наведений вище перелік підстав для відмови страховика у здійсненні страхової виплати або страхового відшкодування не є вичерпним, що на практиці пов'язано з додатковими ризиками виникнення суперечки між страхувальником та страховиком.

Зазначені вище підстави для відмови у здійсненні страхової виплати або страхового відшкодування застосовуються до «недобросовісних» споживачів страхових послуг, які вчиняють, як правило, навмисні дії з метою отримання майнової вигоди від страхування. Тому логічно, що наведені вище підстави для відмови у страховій виплаті або страховому відшкодуванні не можуть застосовуватися відносно добросовісних споживачів страхових послуг, які, як правило, опиняються перед проблемою заниження належної їм суми страхової виплати.

Рішення про відмову у страховій виплаті приймається страховиком у строк, що не перевищує передбачений Правилами страхування, та повідомляється страхувальнику в письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови. Відмову страховика у страховій виплаті може бути оскаржено страхувальником у судовому порядку.

Слід зазначити, що негативний фінансовий стан страховика не є підставою для відмови у виплаті страхових сум (їх частин) або страхового відшкодування страхувальнику. Навіть у разі, якщо Нацкомфінпослуг анулює дію ліцензії на певний вид страхування, то це лише означає, що страхова компанія не може укладати нові договори страхування з даного виду страхування, а щодо вже укладених договорів страхування страхова компанія має виконувати у повному обсязі взяті на себе договірні обов'язки.

За договором страхування споживач страхової послуги має право на відшкодування реальних збитків, які за договором підпадають під страхове відшкодування. Водночас слід звернути увагу на те, що саму шкоду споживачу страхових послуг завдає не страховик, а інша третя особа (заподіювач шкоди, винна особа). Між споживачем страхової послуги та заподіювачем шкоди у даному випадку виникають деліктні правовідносини, за змістом яких заподіювач шкоди має відшкодувати завдану шкоду. У разі, коли деліквент відшкодує завдану ним шкоду, то страховик не повинен нічого відшкодувати. В іншому випадку – страховик в межах існуючого між ним та споживачем страхової послуги страхового зобов'язання має відшкодувати понесені споживачем збитки (в межах страхової суми).

Стосовно останніх суджень слід наголосити на тому, що між страховиком і споживачем страхових послуг існують договірні правовідносини, за якими відшкодування страховиком збитків не є мірою цивільно-правової відповідальності страховика, а є його обов'язком, тобто, відшкодовуючи понесені споживачем збитки, страховик лише виконує свій договірний обов'язок в натурі. Виконання обов'язку в натурі означає вчинення саме тих дій, які страховик (боржник) зобов'язаний був виконати на основі договору страхування.

Вважаємо слушним зауваження С. І. Шимон, яка зазначає, що за правом країн континентальної правової сім'ї обов'язок виконати зобов'язання в натурі є основним, а вимога щодо грошової компенсації збитків, як суто майнова санкція, розглядається як другорядна. Якщо виконання зобов'язання в натурі фізично можливе та на цьому наполягає кредитор, то за романо-германським правом суд зобов'язаний винести рішення про примусове виконання боржником обов'язку в натурі [5, с. 105].

Серед позовів, що подаються споживачами страхових послуг, більша частина стосується саме стягнення страхової виплати. Тобто склалася така судова практика, коли споживачі страхових послуг, звертаючись до суду із позовом про стягнення страхової виплати, ототожнюють її з усіма збитками, які вони зазнали в результаті страхового випадку.

На нашу думку, таке ототожнення не є коректним і слід розмежовувати, які збитки покриваються страховою виплатою, а які ні [6].

У випадках коли страхова сума не покриває всі збитки споживача страхових послуг, останній має право в межах деліктних правовідносин звернутися з вимогою до заподіювача шкоди про відшкодування тієї суми збитків, що перевищує ліміт відповідальності страховика.

Підсумовуючи проведені дослідження, слід зазначити, що *право споживача страхової послуги на отримання страхової виплати – це право на грошову суму, яка виплачується страховиком відповідно до умов договору страхування при настанні страхового випадку в межах страхової суми.* Це право

найчастіше порушується або не визнається страховиком, який застосовує різні підстави для відмови у виплаті страхового відшкодування. Серед них можуть бути такі:

- несвоєчасне повідомлення страхової компанії страхувальником про настання страхової події;
- невідповідність розміру завданої шкоди характеру і обставинам страхового випадку;
- норми, що містяться у Правилах страхування;
- тощо.

Порядок здійснення страхової виплати визначається у договорі страхування та Правилах страхування.

Список використаної літератури:

1. *Про страхування*: Закон України, станом на 01.04.2015 // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

2. *Майстренко Л. О., Романюк Я. М.* Особливості підстав для відмови страховика від здійснення страхової виплати // Вісник Верховного Суду України. – 2015. – № 5 (177). – С. 41–48.

3. *Цивільний кодекс України*: прийнятий 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

4. *Ухвала* колегії суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 лютого 2014 року. // Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37071504>.

5. *Шимон С. І.* Цивільне і торгове право зарубіжних країн: навч. посібник (курс лекцій). – К.: КНЕУ, 2004. – 220 с.

6. *Льченко Г. О.* Відшкодування збитків споживачів страхових послуг за договором страхування // Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць. Вип. 14, 2015 р. / Редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2015. – С. 66 – 69.

The article is devoted to clarify the content of the rights of consumers of insurance services for insurance compensation, isolation and differentiation of the concepts of insurance payment and insurance compensation, as well as to determine the characteristics of the insurance payment. Focuses on the close relationship the rights of consumers of insurance services for insurance payment and the right of an insurer to refuse payment of the insurance.

Стаття посвячена вьясненню содержания права потребителя страховых услуг на получение страховой выплаты, выделение и разграничение понятий страховой выплаты и страхового возмещения, а также определение особенностей осуществления страховой выплаты. Акцентируется внимание на тесной взаимосвязи права потребителя страховой услуги на страховую выплату и права страховщика на отказ в осуществлении страховой выплаты.

МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Кожевникова В. О.,

*доцент кафедри цивільного та трудового права
Київського університету права*

Статтю присвячено аналізу доктринальних підходів до правової категорії межі здійснення прав. Виявлено низку меж здійснення прав суб'єктів сімейних відносин. Обґрунтовано позицію, що межі здійснення прав в сімейних відносинах слід поділяти на суб'єктивні, часові межі здійснення прав та вимоги здійснення права у відповідності з його визначенням.

Ключові слова. Суб'єкт, сімейні відносини, суб'єктивні межі, часові межі, право вимоги, здійснення суб'єктивних прав, особисті немайнові права, майнові права.

Незважаючи на існування ч. 1 ст. 13 ЦК України, яка визначає межі здійснення цивільних прав та проголошує, що цивільні права особа здійснює у межах, наданих їй договором або актами цивільного законодавства, межі здійснення сімейних прав на сьогодні залишаються позбавленими чіткого законодавчого визначення. Проблемою є відсутність у СК України правових норм, які б установлювали межі здійснення прав суб'єктів сімейних відносин.